

Karsai György

Lear anyó

WILLIAM SHAKESPEARE: LEAR KIRÁLY

Andrei Șerban neve immár évtizedek óta védjegy és világmárka a színház világában. Az utóbbi évtizedekben jobbra az Egyesült Államokban és Európa legnevesebb színházaiban prózai klasszikusokat és operákat rendező román művész – a hetvenes évek elején Peter Brook munkatársa – Kolozsváron készített *Ványa bácsija* két éve Budapestre is eljutott, s a Nemzeti Színházban megérdemelt óriási sikert aratott. Șerban idén ősszel ugyanitt a *Három nővért* viszi színre. A *Lear királyt* csupa női szereplővel előadni nagy ötlet. Hogy pontosabb legyen, nagy ötletnek tűnik. A kérdés maga persze nem új sem a filológiai kutatásban, sem a színházi gyakorlatban: a Shakespeare-alakok nembeliségének jelentőségéről, színházi-színpadi értelmezéséről többek között Jan Kott írt fontos elemzéseket, nekünk pedig e kérdéskörben „kézikönyvünk” is van: Spiró György tanulmánykötete (*Shakespeare szerepösszevonásai*, 1997). A színházi gyakorlatban pedig itt van nekünk Zsótér Sándor majd’ minden rendezése – mondjuk, a *Bakkhánsnőktől a Mayáig* és a *Chicagóig* –, úgyhogy igencsak össze kell szednie magát annak, aki ezen a téren reveláció-

szerű, új értelmezést kíván elénk tárni. Persze akár a görögökig is visszamehetünk a színész és a játszott szerep közti nembeli eltérés gyakorlatának vizsgálatában: a maximum három férfi színész által előadott görög tragédiák szereposztása a kutatás máig népszerű területete, olyan mehökkentő-szórakoztató eredményekkel, mint például hogy az *Antigonéban* minden bizonnyal ugyanaz a színész játszotta Antigonét és vőlegényét, Haimónt, az *Oidipusz királyban* pedig Kreónt és Teiresziaszt. S persze tudjuk, Shakespeare korában is minden szerepet férfiak játszottak. Tehát természetesen nem az a kérdés, van-e létjogosultsága különböző szerepek egyneműsítésének vagy különböző alakok összevonásának, hanem hogy mi az a vezérlő gondolat, amely ezzel a *külsődleges* eszközzel az adott dráma új értelmezését nyújtja. A legfőbb probléma Șerban *Lear*-rendezésével éppen itt rejlik: a látottak alapján a „mindent a nőknek!” koncepció pozitív hozadéka igen csekély, az izgalmas hangzatos vezérelv összességében megmarad az ötlet szintjén, s nem tud koherensen működni, megújító értelmezést nyújtó nézőponttá válni. Persze mint a felé-

ben-harmadában átgondolt előadásötleteknél általában, bizonyos részek remekül működnek, sőt, akár revelatív erővel is hathatnak – ez itt mindenekelőtt a címszereplő Mariana Mihuta és a monumentalitása ellenére is meghitt tereket teremteni képes díszletre (Dragoș Buhagiar) vonatkozik. Ez utóbbi az előadás kiemelkedő erénye: a néző-lelátók között, mintegy negyven méter (!) hosszan széthúzott tér egyszerre Anglia domborzati térképe, királyi paloták titkokat rejtő terem-labirintusa, patakok szabdalta doveri fennsík és sztalkeri romfal-sivatag. Ötletgazdag, ezer színterű díszletremeklés, „mindössze” hasonló gondossággal kidolgozott tartalommal kellene megtölteni.

Majdnem tökéletesen simul a *női-Lear-értelmezésbe* a Bolond alakja (Virginia Mirea) – bár ebben az idei nyíregyházi, Telihay Péter rendezte *Lear* még tovább is megy, hiszen Kuthy Patrícia a Bolond mellett Cordeliát is játssza (mellesleg: remekül) –, s hasonlóképpen pontosan a helyén van a Glostert alakító Valeria Seciu is. Gloster esendősége, gyötrődése az uralkodói hatalom iránti kötelező engedelmség és az általános emberi értékek között, majd a morális tartás győzelmében valóban átélhetőbb ebben a *nőies* gesztusokkal és *nőiesen* finom arcjátékkal felerősített értelmezésben. Ahol azonban az egész koncepció megbukik, az a harci jelenetek, illetve párviadalok színrevitele. Edgar/Szegény Tamás (Andreea Bibiri szép alakításában) és a fattyú Edmund (Rodica Lazar sajnos kifejezetten sablonos felfogásban megy végig a gonoszság-gátlástalanság-démoni gyűlölet-éltettség-megbánás folyamaton) végső összecsapása, a párbaj egy lányosztály tornaórai karlendítés-forgás-törzshajlítás koreográfiájára hajaz. A jelenet ebből következő ténélkülisége, mi több, a *Lear király* kontextusában kifejezetten kínos komikuma sokat ront az előadás összhatásán, s ugyanilyen életidegenül mozognak férfi szerepükben a harci jelenetek résztvevői is. Egy mélyen végiggondolt, pontosan végigelemzett koncepció keretében nyilvánvalóan számolni kell (ett volna) ezekkel a jelenetekkel is (mondjuk, speciális koreográfia kitalálásával – bár az előadást elnézve bennem még az az eretnek kérdés is felmerült, vajon ehhez az először 2008-ban a Bulandrában bemutatott *Lear*hez kidolgozott-e egyáltalán Șerban az egész *dráma* elemzésére épített koncepciót).

Ami viszont Șerban *Learjének* igazi szenzációja, az a címszereplő Mariana Mihuta játéka: első megjelenésétől kezdve – egy falusi kultúrházban megtartott politikai nagygyűlés hangulatát (és berendezését!) megidéző környezetben mond le hatalmáról, és osztja szét birodalmát minden szavára fegyelmezetten reagáló-tapsoló családja és udvartartása előtt – hangsúlyosan *nagymamaszerű* asszony áll előttünk. Egy keményen végigdolgozott, eredményekben gazdag élet végén egy sikereire méltán büszke idős *asszony* készít számvetést a nyugalmas-boldog nyugdíjasévek előtt. Semmi különösebb fenségesség, semmi királyi allűr,

lányai, családja és barátai előtt beszél. Tökéletes pillanatok, egy embert látok ereje-hatalma teljében, egy magabiztos *mater familiast*, s éppen ettől a családi-ságtól válik oly megrendítővé elárultatása, kisemmi-zése, szerettei általi megaláztatása. Șerban egy igazi családi történetre talált Mihut remekbe szabott alakítása segítségével a *Lear* elején – és akkor még az egész

Koncz Zsuzsa felvételei

jelenetet átszövő finom iróniáról nem is beszéltünk –; nagy kár, hogy ez az *alaptörténet* fokozatosan elvész, és átadja a helyét egy – persze tisztességesen megcsinált – teljesen hagyományos *Lear király*-előadásnak. Nagyon jók még – nem véletlenül – az *igazi* nők: Irina Ungureanu (Regan), Daniela Nane (Goneril) és Nicoleta Hancu (Cordelia); mindhárman valósággal szárnyalnak abban a közegben, ahol egyedül nekik nem kell meg nem oldott identitáskérdésekkel foglalkozniuk. Sajnos röviden szólni kell a magyar szövegről is (szerzője méltán jelöletlen a színlapon): se nem Vörösmarty, se nem Kosztolányi, se nem Füst Milán, se nem Nádasdy. Egyszerűen szörnyű „vegyes felvágott”, értelmetlen szófordulatok, magyartalanságok számolatlan mennyiségben, az pedig csak hab volt a tortán, hogy egy közepesen diszlexiás hölgynek jutott e szöveg felolvasásának amúgy is hálátlan feladata.